

Foto: POLFOTO

Poul Borum
1934-1996

Poul Borum 1934-1996

»Poul Borum, inlimited«, sagde telefonsvareren, når man ringede op.

Helt i overensstemmelse med sandheden. Hans interesser var uendelige og hans optagethed af al digtning og litteraturteori, klassisk musik, moderne musik, rock - ja, ballet, billedkunst - *you name it* - var lige så konstant en del af hans hverdag som de 60 cigaretter. At mindes Poul Borum i »Grundtvig-Studier« er at mindes hvordan Grundtvig, som det hverken er sket før eller siden, bliver anbragt i en både international litteraturteoretisk sammenhæng og navnlig i nutidige lyrik-historiske konstellationer. For Poul Borum var Grundtvig nabo til Ezra Pound og Wallace Stevens. Netop derfor skulle han - og det er så pointen - ses i sin almindelige danske historiske sammenhæng.

Poul Borum var en af de betydelige danske lyrikere, der placerede sig som en del af 60'ers-modernismens gennembrud og han nåede at udsende utallige digtsamlinger - i perioder - han kunne godt lide at være præcis - nøjagtig én om året. Nogle af de bedste digte er samlet af F.P. Jac og Hans-Jørgen Nielsen i *Poul Borum: Valgte digte 1962-87*. Hans sidste samling, som han selv nåede at foredrage ved en koncert i radioen, var *Digte til Musik* og en ny gendigtning af *Elverskud*-stoffet. Det blev brugt som tekst i et stort korværk af Ib Nørholm, som han samarbejdede med igennem hele sin virksomhed.

Men i den større offentlighed var hans *image* mest knyttet til den legendariske virksomhed som litteraturanmelder i »Ekstra Bladet« - en indsats, der ikke kun skaffede ham venner. Lige så megen energi han kunne ofre på nye ukendte digtsamlinger og alternative, lidet kendte udgivelser - han var den første og eneste, der med det samme opfattede Michael Strunges digte -, lige så spidst kunne det lyde, når han kunne afskedige en roman med to sætninge. Rekorden har vistnok anmeldelsen af Klaus Rifbjergs roman »Tak for turen«. Den lød: »Årh, det var så lidt«.

Mens han i 1970'erne i enhver henseende følte sig på afstand af hele den marxistiske og samfundsorienterede litteraturopfattelse fik han for det lyriske gennembrud omkring 1980 en sokratisk nøgleposition. Det kulminerede med at han i 1987 fik oprettet Forfatterskolen - hvis leder han var frem til sin død. Her var han, som det for nylig er blevet udtrykt: »På den ene side en veloplagt provo, på den anden

side en uhyre belæst litterat med et konservativt dannelsesideal«. Gennem det meste af sin forfatter-tid redigerede han tidsskriftet »Hvedekorn«, hvor utallige har fået deres første digte trykt. Her var han som så mange andre steder i kontakt med hvad der rørte sig lige nu i tiden. Det udnyttede han så ved at bruge sin påklædning som et sprog i skiftende stil. Det kunne betyde at nogle gik fejl af ham og undervurderede hans meget store viden og lærdom. Han havde den allerstørste respekt for det akademiske arbejde - ikke kun det eksistentielle og essayistiske, hvis man ellers kan tillade sig at skille det ud -, men også de mere hårdtslående både strukturalistiske og ikke mindst historisk-dokumenterende arbejder. Han må have været en af dem - eller: den - i Danmark der var bedst informeret om bevægelserne i international litteraturkritik, navnlig den engelsksprogede.

Midt i alt dette fastholdt han så livet igennem at Grundtvig er Danmarks største digter.

Han skrev det direkte i den udgivelse som kom i 1980 med titlen *Forfatternes forfatterhistorie*. Her gør han opmærksom på at de tre vigtigste danske bidragydere til verdenslitteraturen - Kierkegaard, H.C. Andersen og Grundtvig, der alle færdedes i 1840'ernes København, markerede sig i litterære former - filosofisk digtning, eventyr og salmer - som ligger uden for de dominerende genrer i den øvrige europæiske litteeratur. De er ikke helt trængt igennem: »... i det store udland er Kierkegaard kendt og anerkendt som filosof, ikke som digter, Andersen er »bare« en, der skriver historier for børn - og Grundtvig vor største digter, er ukendt«. Hvorefter han fortsætter: »Men også herhjemme er Grundtvig vel egentlig ukendt«.

Naturligvis, skriver han, er Grundtvig kendt som salmedigter og folkeopdrager, men, selvom han ikke siger det med de ord: den inderste lyriske nerve, selve den orakelagtige fremdrift, gådesang og ordets magi - det er kun kendt af et fåtal. Det er overladt til »de to sære racer, der hedder grundtvigianere og Grundtvig-forskere«.

Poul Borum selv var ingen af delene - i hvert fald i traditionel mening -; han forsøgte sig med at kalde sig selv og andre for »Vi grundtvigister«. Det var dem, der arbejdede ned imod den sprogligt-lyriske impuls; så Borum havde intet til overs for forsøg på at bruge Grundtvig i døgnets - altså 70'ernes - ideer om politisk vækkelse og nye kostvaner.

I artiklen udlægger han »At sige verden ret farvel« ved en modernistisk afkortning af nogle af tekstens udtryk, som der så falder et uventet lys ind på. De samler sig til en ny dobbelttydig og ordmagisk udlægning: »'At sige verden' er muligt, fordi Ordet er hjemme i verden«.

Digtet rummer ifølge Borum ikke nogen bevægelse fra død til liv, men: »Gru og gry er samtidig i digtet, det er først døden, der gør skel imellem støv og ånd. Vi lever i denne individ-dualitet«. Som man kan forestille sig havde han en helt usædvanlig sans for ordspil hos Grundtvig.

Allerede i en interview-bog, der kom i 1964 - *Digterne og kirken*, redigeret af Johs. Kierkegaard - havde han røbet sit forhold til Grundtvig. Her afviser han al stor religiøsitet i forbindelse med digterens arbejde. Han kan ikke, siger han, tale som Sophus Claussen om at digteren er en medskaber - man må skelne mellem skabelse med stort og lille S, som han udtrykker det. Men fortsætter: »Jeg føler mig i det mindste ikke som en lille Vorherre, når jeg skriver. Noget andet er at jeg - som Grundtvig - kan gå ind for den opfattelse at det at bruge ord er en religiøs handling«.

Han havde ofte talt om at der fandtes for få studier af Grundtvig som digter. Men da Grundtvig jubilæet i 1983 nærmede sig blev han stærkt optaget af Flemming Lundgreen-Nielsens *Det handlende ord*; og til overraskelse for mange udsendte han så i selve jubilæet, 1983 - det jubilæum, som det var så vidunderligt at være med til, men som tappede festens genstand for så mange kræfter og fik så mange til at tro at nu vidste vi hvem Grundtvig var, at det var umuligt at få ham ind i postmodernismens labyrinter og et nyt verdenstempo, der dukkede frem lige efter 83, en tilstand vi stadig befinder os i - men altså: i det år udsendte Poul Borum sin bog *Digteren Grundtvig*. Bogen gjorde ham kendt i grundtvigske kredse på en anden måde end tidligere og han blev indbudt til foredrag; det var som et sammenstød mellem en New York-avantgarde-digter og danske hjemstavnsforeninger. Man kendte hans navn, men ikke hans stil fra den kunstneriske by-undergrund. Så det kunne hænde at nogle i skyndingen tog ham for at være en af de mere tvivlsomme højskoleelever, der ikke havde fået sig snøvlet færdig inden Grundtvig-kurset rykkede ind på højskolen.

Det største indtryk gjorde hans oplæsning af digtene. Det var på et tidspunkt hvor den nye bølge af digtoplæsninger endnu ikke helt var

slået igennem. Og man (jeg) kan stadig ærgre sig over at man dog ikke kom på den idé, mens tid var - men det gælder jo ofte, når et menneske bliver revet bort - at få foranstaltet det, som kunne have ladet sig gøre: en borumsk oplæsning af hele Grundtvigs Nyaarsmorgen, både i *performance* og på bånd. Det ville have været fantastisk - og ville i de rette rammer have givet helt nye inspirationer fra Grundtvig.

Bogen bevæger sig gennem stort og småt hos Grundtvig, men altid tæt på selve det tekstlige udtryk, også i de teologiske prosatekster. Han trækker i det hele taget på hele Grundtvig-forskningen, ikke mindst den historiske, og har overhovedet stor sans for de teologiske træk hos Grundtvig, ikke blot salmerne.

Han havde særlig interesse for Thodbergs tolkning af prædikenerne som prosa-digte, en opfattelse han ganske vist skarpt afviste, men som han alligevel havde en helt særlig sans for. Og man kommer vel heller ikke uden om at denne diskussion er noget af det tætteste, man kan komme på selve det gådefulde i Grundtvigs kreative center - ordenes mystiske sammenhæng, der danner sig når rytmer - og i digtene rim - kalder billeder og tanker frem.

Der er noget improviseret over bogen; - et sted standser han op og vil lige fortælle hvordan han mener man skal analysere prædikener, selvom han, som han skriver »ikke har gået på Pastorseminariet« - det var der heller ingen der ville beskyldte ham for - og undervejs kommer også de små hurtige bjæf til forskellige forskere og personer, som nogle af os må opfatte som skønhedspletter. Han havde stor respekt for Kaj Thaning; man skulle blot ikke spørge Thaning om hvad klokken var, for man ville altid få det samme svar: 18.32 - en bemærkning da den blev fremført af Borum første gang i Studenterkredsen fik Johannes Lauridsen til at bryde sammen i nogle høje hulkende Ho Ho'er.

Men generelt set holdt han med Lindhardts køligt historiske tolkning - og styrede altså sikkert ind i det helt afgørende problem: det, der er universelt, er det, der samtidig er tidsbundet og knyttet til en historisk situation; man kan ikke sondre mellem det tidsbundne og det universelle i et digterisk værk (eller noget som helst andet). Det står ikke med de ord, men det er meningen.

Bogen er altså meget mere end det kuriosum, som nogle vist nok kunne tage den for. Borum kan ligefrem, og uden tvivl med rette, tale om at Abrams' og Northrop Fryes studier i romantikken på en

måde handler om Grundtvig, selvom de ikke nævner ham. Man kan sige at bogen indbyder til at mange andre end Borum gjorde det, som man kunne for 100 år siden; aflægge regnskab for sin mening om Grundtvig som samlet person og åndsmenneske i en bog med titlen »Grundtvig«, også selvom man ikke har læst det hele.

Nogle af os ville mene, at det Grundtvig egentlig ville, simpelthen var at blive en stemme: bruge det mundtlige ord, komme til at tale til sine landsmænd med et nærværende sprog, det han først erfarede med Mands Minde-forelæsningerne i 1838. Det ville på borumsk lyde noget i retning af, at det, Grundtvig ville, var at høre en stemme, så han kunne blive stemt til at i-stemme verden.

Eller sagt med slutningen af bogen, hvor han har afvist at Grundtvig skal bruges; »Grundtvig skal læses. Og derved bruger han os«.

Men læsningen er, selvom det heller ikke siges, hverken en tilbagesynken til fortiden eller en jagt på argumenter til at forstå nutiden. Den er snarere, ja - en ordets genopstandelse:

»Og det vigtigste hele denne bog har gået ud på, er selvfølgelig at få folk til at læse Grundtvig og læse ham med åbne øjne - og øren, thi højtlesning er bedst, også af prosaen«.

Og det må man så tænke videre over og høre en gang til og overveje hvad man så skal gøre: »thi højtlesning er bedst, også af prosaen«.

Jørgen I. Jensen